

Ronskia kieltä ja somen sanoja: Nuorten kielenkäyttö eri-ikäisten mielikuvissa

Nuoret erottuvat vanhemmista ikäpolvista monin tavoin, myös kielenkäyttönsä perusteella. Erot voivat herättää monenlaisia tunteita. Jyräävätkö vastakkainasettelu ja erojen kauhistelu, vai voiko eroja lähestyä muistakin näkökulmista? Millaisiin piirteisiin huomio kiinnittyy? Entä löytyykö sukupolvien välisiin ymmärrysongelmiin ratkaisua?

Tarkastelemme tässä kirjoituksessa nuorten puheeseen liittyviä käsityksiä yhtäältä nuorten itsensä näkökulmasta, toisaalta vanhojen kertomana. Tarkastelussa on ollut 60 haastattelua, joihin osallistuneet ovat syntyneet vuosina 1913–1948 ja 1990–2011. Aineisto on Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeen haastatteluista (ks. Hippi ym. 2020; Sata suomalaista -blogi), joissa on kysytty laajasti haastateltavien kielellisistä vaiheista ja mielipiteistä. Haastattelut on tehty vuosina 2017–2018, jolloin nuoret haastateltavat olivat alle 30-vuotiaita ja vanhat vähintään 70-vuotiaita. Tekstissä esiintyvät koodit kertovat puhujan syntymävuoden ja sukupuolen. Esimerkiksi N1929b on vuonna 1929 syntynyt nainen; kirjaintunus ilmaisee, että aineistokokoelmassa on toinen samanikäinen nainen.¹

Kielielämäkertahaastattelut olivat keskimäärin tunnin mittaisia, ja niissä kysyttiin muun muassa siitä, ovatko haastateltavat huumanneet eroja eri ikäryhmien kielenkäytön välillä. Eri-ikäisten kielenkäyttöä koskevat kysymykset ovat kuitenkin vain pieni osa laajaa haastattelua, ja niinpä tämän aihepiirin kommentointi voi jäädä hyvin niukkasanaiseksi ja

pintapuoliseksi. Kommentit kertovat kuitenkin jotain siitä, mitkä merkitykset puhujilla aktivoituvat tästä aiheesta.

Räävitöntä puhetta, kohteliasta asiakaspalvelua

Useilla iäkkäillä haastatelluilla nousee puheeksi mediassa kuultu nuoremman sukupolven puhe. Siihen liitetään usein rumat sanat ja räävittömyys. N1929a arvioi, että median kieli on hävyttömämpää ja ronskimpaa kuin aiemmin. Hän toteaa, että nuorilla voi olla erilainen käsitys kielenkäytön sopivuudesta: *Se on tietysti, teistä nuoremmista – – iban asiallista ja hyvää mut, meikäläisen ikäsen niin – – se ei kuulu tuolt julkisesta sanasta – – semmosta sanoa, koko kansalle.* N1938 puolestaan mainitsee viihdeohjelmat, joissa esiintyvä sanasto on hänestä arveluttavaa ja *vee-alkuista sanaa käytetään aivan liikaa.*

N1929b toteaa, että asiaohjelmissa *sais olla vähän kohteliaampiki, varsinki vanhempi ihmisiä kohtaa.* Toisaalta kasvokkaistilanteista hänellä on hyviä kokemuksia: kotikaupungissa saa hyvää asiakaspalvelua. Asiakaspalvelijat ovat luonnollisesti nuorempia, vaikkei haastateltava sitä suoraan tässä kohdassa mainitse. Samankaltaisia kokemuksia on myös LN1924:llä: *Varmasti ikä vaikuttaa siihen et, minusta ni kaikki, jopa kaikki nuoretki ovat valtavan kohteliaita.*

Usea vanha haastateltu ottaa puheeksi kuulohavaintonsa esimerkiksi julkisista liikennevälineistä. Näissä kommentteissa painottuvat nuorten alatyylinen kielenkäyttö ja jälleen muutos aiempaan verraten. N1945:n mukaan

¹ L-tunnus puolestaan tarkoittaa, että haastateltu kuuluu kokoelman laajennusosaan.

bussissaki niin se on se veellä alkava joka toinen nuorisolla ja, ja siis semmoseks niinku, jotenki ronskimmaks tullu. N1940:n mielestä bussissa kuultu on *jotakuinki karseeta*. M1948b on puolestaan havainnut, että *tytöt kiroilee aika hiton paljon nykyään*. M1935 arvioi, että aiemmin kielenkäyttö nykyiseen nuorten puhetaapaan verrattuna oli *ihan, viksua ainakin siellä meidän koulussa, ettei siel ollu mitään, rääväsuis-ta kielenkäyttöä*.

Kaikkiaan nuorten jollain tapaa räävivõtntä kielenkäyttöä kommentoi kolmannes vanhoista haastatelluista, kun taas nuorista vain kolme nosti esiin tämän puolen ottamalla puheeksi kiroilun tai sen välttämisen vanhempien seurassa. Esimerkiksi N1996 yrittää panostaa siihen, ettei *kiroile ehkä niin paljon vanhempien kanssa*. M1997:n vastauksesta voi sen sijaan päätellä, ettei hän pidä nuoria sen kovempina kiroilijoina kuin vanhoja, vaan että *ne sanat on erilaisia, eri sanoja*. Nuoret eivät siis näytä itse pitävän alatyylisyyttä oman ikäryhmänsä kielenkäytölle keskeisenä piirteinä.

Lainoja ja lyhenteitä

Nuoret mainitsevat itse lyhenteet, lainasanat ja englannin kielen omalle kielenkäytölleen tyypillisinä piirteinä. Heidän mukaansa ne syntyvät ja leviävät tyypillisesti internetin välityksellä. Ne aiheuttavat ymmärtämisvaikeuksia, sillä vanhoille tällaiset ilmaukset eivät ole tuttuja. Tämä tulee ilmi myös monen vanhan haastattelusta. Esimerkiksi LM1937b toteaa nuorison puhuvan slangijuttuja, joita ei ymmärrä, eikä tällainen kielenkäyttö miellytä häntä. N1938 pohtii, että häntä vanhemmat ihmiset eivät pian ymmärrä median kieltä ollenkaan: *Viel vanhemmat ihmiset ni, kui kaua ne pysyy kärnyllä yleensä?*

Muutama vanhemmista haastateltavista kommentoi tietotekniikan ja somen sanaston vierautta. N1946 ei jää arvailemaan, koska lähipiiriltä voi kysyä, *et no mitähän tuo tarkoittaa niinku suomeks*. Muutoksen nopeudesta ker-

too se, että nuoretkaan eivät aina tunne itseään nuorempien käyttämiä sanoja. 21-vuotias M1996a toteaa, ettei välillä ymmärrä 12-vuotiaan pikkusiskonsa slangista yhtään mitään.

Nuoret ovat hyvin tietoisia siitä, etteivät vanhemmat ihmiset tunne heidän käyttämänsä sanastoa. LN2005b:n mukaan hänen isovanhemmilleen nuorison käyttämät lyhenteet ovat aivan vieraita: *Nehä ei ymmärrä oikeen mitää jos puhuu jotaki ihme, sellasia nyky-, nuorisosanoja*. N1992 uskoo sanastoerojen johtuvan siitä, että nuorten sanat ovat lähtöisin somesta. Koska hänen isoisänsä seuraa somen sijasta lähinnä sanomalehtiä, uudet sanat, kuten *däbbääminen* (tarkoittaa tuulettamista eli riehakasta elettä esimerkiksi onnistuneen urheilusuorituksen jälkeen), eivät tätä tavoita: *Kyl siinä aika kauan menee ennen ku siit kirjetetaan lehdessä*. Toisaalta lehtien lukemisen ansiosta isoisa on N1992:n mukaan kuitenkin kärryillä nykyilmioistä.

Moni nuori haastateltava kertoo mukauttavana omaa puhetaapaansa vanhempien seurassa. M1996b kuvailee omia strategioitaan seuraavasti: *Jos mää puhuisin jollekki kabeksankymppiselle, ni en mä alkais käyttää mitää –– lainasanoja*. Ymmärtämisvaikeudet osoittavat selvästi sen, että eri sukupolvet elävät osin aivan erilaisissa elämämpiireissä. Haastattelukatkelmat kuitenkin osoittavat, että haastatellut haluavat ottaa sen kommunikoinnissaan huomioon.

Havaintoja etäältä vai arjen keskustelua?

Osa vanhojen havainnoista koskee nuorten puhetta mediassa ja julkisilla paikoilla, osa heidän kielenkäyttöään haastateltavien lähipiirissä. Haastatellut kuvaavat kanssakäymistään esimerkiksi lastenlasten kanssa, joiden puheessa esiintyvien vieraiden sanojen merkityksiä he pystyvät kysymään. Etäämpää kuultu puhe, jota ei ymmärrä, alkaa helposti ärsyttää, kun taas arkisissa kohtaamisissa kumpikin osapuoli voi mukauttaa puhettaan ja kysyä, kun ei ymmärrä.

Haastatteluissa esitetyt näkemykset kertovat jotain siitä, miten vanhat mieltävät nuorten kielen eri tilanteissa ja millaista tuntumaa heillä siihen on. Lisäksi nuoretkin puhuvat omasta kielestään suhteessa vanhoihin. Esiin tulee tuttuja eroja, ja haastatteluissa neuvotellaan myös kielenkäytön sopivuudesta. Sanasto nousee helposti kommentoinnin kohteeksi, mutta hienovaraisemmista eroista ei niin äkkiä saa kiinni haastattelutilanteessa. Arkisia sukupolvien kohtaamisia kannattaisikin tutkia lisää.

Kaarina Hippi

Tampereen yliopisto
kaarina.hippi@tuni.fi

Hanna Lappalainen

Itä-Suomen yliopisto
hanna.lappalainen@uef.fi

Kirjallisuus

Hippi K, Lappalainen H, Nuolijärvi P. Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa hankkeena ja aineistona. Teoksessa: Hippi K, Lappalainen H, Nuolijärvi P, toim. Suomalaisten kielellistä elämää: sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeen satoa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2020:11–50.

Sata suomalaista -blogi. Internet: <https://blogs.helsinki.fi/100suomalaista/> (viitattu 9.10.2023).